

LitLab Leesclub

Leesclub 18: Herinneren

Hersenschimmen van J. Bernlef

Spelregels

In deze leesclub discussieer je met een groepje van 4 tot 6 lezers over *Hersenschimmen* van J. Bernlef. Je doet dat aan de hand van kaartjes met vragen over de tekst. De leesclub begint met een korte inleiding, die een van de spelers voorleest. Daarna volgen 4 rondes:

1. Ronde 1 bestaat uit 5 quizvragen over de tekst. Een van de spelers leest de vragen voor en alle spelers (inclusief voorlezer) schrijven hun antwoorden op een blaadje. Na het omdraaien van de laatste vraag verschijnen de juiste antwoorden in beeld. Daarna berekent iedereen zijn score.
2. Ronde 2 is een algemeen vragenrondje over de tekst: de spelers benoemen om de beurt wat ze onduidelijk vonden en proberen samen een antwoord te vinden. Als de grootste onduidelijkheden opgelost zijn, begint ronde 3.
3. Degene met de meeste goede antwoorden op de quizvragen mag als eerste een kaartje van de discussievragen omdraaien van een stapel naar keuze. Hij of zij geeft antwoord op de vraag, waarna de rest mag reageren. Vervolgens kiezen de overige spelers om de beurt een kaartje van een van beide stapels. Als een discussievraag herhaalt wat eerder in het gesprek al aan bod gekomen is, mag de speler die aan de beurt is een volgende kaart omdraaien. Dit gaat zo door totdat alle kaartjes omgedraaid zijn.
4. Aan het einde van de discussie komen de spelers samen tot een oordeel over de tekst. In ronde 4 geven ze een oordeel uitgedrukt in sterren en motiveren zij hun keuze.

Deze leesclub werd ontwikkeld door de redactie van LitLab, een digitaal laboratorium voor literatuuronderzoek op de middelbare school. Ga voor meer lesmateriaal naar www.litlab.nl. Een docentenhandleiding en een didactische verantwoording van deze werkvorm zijn beschikbaar via www.litlab.nl/docenten.

Deze leesclub is gratis beschikbaar onder de Creative Commons licentie 'Naamsvermelding-NietCommercieel-GelijkDelen 4.0 Internationaal'.

Inleiding

Je herinnert je later alleen maar een soort koorts, een gloed van binnenuit die alles bijzonder maakte, het allergewoonste waar je samen met haar langsliep, waar je samen met haar naar keek en over sprak. Een boerenschuur, een uithangbord, een zwerm spreuwen wegstuivend van een akker. Een verlangen was het om alles waar zij naar keek in je op te zuigen, om niets te vergeten, geen moment van deze wereld die plotseling haar wereld was geworden; koel, helder, ondoorgrondelijk.

Hersenschimmen is een roman uit 1984 van J. Bernlef over de gepensioneerde Maarten Klein en zijn vrouw Vera. Van de ene op de andere dag laat Maarten zomaar zijn koffie koud worden. Een paar dagen later herkent hij de naam van zijn eigen dochter niet meer. Langzaam raakt Maarten verstrikt in zijn herinneringen. De grens tussen het verleden en het nu vervaagt. Maar niet alleen voor Maarten: ook als lezer kun je de werkelijkheid steeds moeilijker terugvinden in zijn blik op de wereld. *Hersenschimmen* laat je zo niet alleen nadenken over de ingrijpende gevolgen van dementie, maar ook op de rol van het verleden op je zelfbeeld, je taal en je waarnemingen.

Ronde 1: Quiz

Draai de 5 kaartjes met quizvragen een voor een om en noteer allemaal het antwoord op een blaadje.

Ronde 2: Vragenrondje

Wat vond je onduidelijk in *Hersenschimmen*, wat begreep je niet zo goed? Formuleer om de beurt een vraag over de tekst en probeer samen tot een antwoord te komen.

Ronde 3: Discussievragen

De speler met de meeste goede antwoorden op de quizvragen mag als eerste een kaartje omdraaien van een van de twee stapels met discussievragen.

Ronde 4: Oordeel

Geef *Hersenschimmen* samen een waardering uitgedrukt in sterren. Beargumenteer vervolgens jullie keuze. Wat vonden jullie goed en wat juist minder goed? Heeft de discussie jullie individuele oordeel veranderd, en zo ja, hoe? Probeer voorbeelden en argumenten te halen uit jullie reacties op de discussievragen.

Quizvraag 1

Hoe heet de organisatie waar Maarten gewerkt heeft?

LitLab

Quizvraag 2

Van welke componist kent Maarten een pianostuk uit zijn hoofd?

LitLab

Quizvraag 3

Waarom is het vreemd dat Maarten ineens zin krijgt in bier?

LitLab

Quizvraag 4

Maarten vergeet dat hij een boek heeft geleend. Wie was de auteur van dat boek?

LitLab

Quizvraag 5

Wat gebeurde er met het hondje Kiss van William?

LitLab

Antwoorden

1. IMCO
2. Mozart
3. Hij vertelde eerder dat hij al jaren gestopt is met drinken.
4. Graham Greene
5. Kiss werd overreden door een toerist.

LitLab

Quizvraag 3

Quizvraag 2

Quizvraag 1

Antwoorden

Quizvraag 5

Quizvraag 4

Feest der herkenning? 1/8

Wat weet je al van de ziekte van Alzheimer? Zag je symptomen van die ziekte terug in het verhaal?

Feest der herkenning? 2/8

Heb jij dementie van dichtbij meegemaakt, bijvoorbeeld in je familie- of kennissenkring? Zo ja: welke aspecten uit *Hersenschimmen* herkende je, en welke juist niet?

Feest der herkenning? 3/8

Heb je door het lezen van deze roman iets geleerd over Alzheimer wat je daarvoor nog niet wist? Zo ja, wat was dat?

Feest der herkenning? 4/8

Zijn er andere verhalen (boeken, films, series etc.) die je deden denken aan *Hersenschimmen*? Wat zijn overeenkomsten en verschillen?

Feest der herkenning? 5/8

Hersenschimmen wordt niet voor niks alleen vanuit Maartens perspectief verteld: het verhaal bestaat uit zijn 'hersenschimmen'. Welke kanten van het verhaal zou je anders zien als het door een personale (of 'alwetende') verteller verteld was, in plaats van door Maarten zelf?

Feest der herkenning? 6/8

Maarten is een voorbeeld van een onbetrouwbare verteller: je weet dat je blik op de verhaalwereld vervormd wordt, maar je weet niet precies hoe. Wat is daarvan het effect op de manier waarop jij het verhaal leest?

Feest der herkenning? 7/8

Op welke momenten in het verhaal merkte je dat Maarten iets belangrijks vergat, met als gevolg dat er iets dreigde fout te gaan? Hadden je gesprekspartners oog voor diezelfde momenten, of zie je verschillen in jullie reacties?

Feest der herkenning? 8/8

Maartens zelfbeeld verandert door zijn ziekte. Hij gaat bijvoorbeeld veel kritischer denken over het nut van zijn werk bij het IMCO. Kun je je voorstellen dat je door bepaalde herinneringen te vergeten een andere kijk op je eigen leven krijgt? Hoe werkt dat volgens jou?

Feest der
herkenning? 3/8

Feest der
herkenning? 2/8

Feest der
herkenning? 1/8

Feest der
herkenning? 6/8

Feest der
herkenning? 5/8

Feest der
herkenning? 4/8

Feest der
herkenning? 8/8

Feest der
herkenning? 7/8

Stof tot nadenken? 1/8

Lees het citaat uit de inleiding nogmaals. Geef in je eigen woorden een omschrijving van het verlangen dat de ik-figuur hier verwoordt.

Stof tot nadenken? 2/8

Op welk moment kwam je erachter dat er iets niet klopte aan Maartens vertelling?

Stof tot nadenken? 3/8

Hersenschimmen zit vol tegenstrijdigheden: Maarten spreekt zichzelf voortdurend tegen. Kun je daarvan een voorbeeld geven?

Stof tot nadenken? 4/8

Waarom is het voor Maarten zo erg als hij erachter komt dat hij het adagio van Mozart niet meer uit zijn hoofd kan spelen?

Stof tot nadenken? 5/8

In de loop van de roman wordt niet alleen Maartens herinnering aangetast, maar ook zijn taalgebruik. Wat gebeurt er volgens jou met zijn manier van vertellen (kijk goed naar de zinsbouw op de laatste pagina's)?

Stof tot nadenken? 6/8

Aan het einde van de roman verstaat Maarten geen Engels meer: uitspraken in het Engels worden in het Engels weergegeven terwijl ze daarvoor vertaald werden. Wat is volgens jou daarvan de oorzaak?

Stof tot nadenken? 7/8

Naarmate de dementie verergert, worden bepaalde periodes uit Maartens leven steeds belangrijker. Welke zijn dat volgens jou?

Stof tot nadenken? 8/8

Het verhaal speelt zich nadrukkelijk in de winter af: Maarten schrijft zijn eigen verstrooidheid toe aan het seizoen, en aan het einde van de roman breekt de lente aan. Welke betekenis krijgen die jaargetijden volgens jou in het verhaal?

Stof tot
nadenken? 3/8

Stof tot
nadenken? 2/8

Stof tot
nadenken? 1/8

Stof tot
nadenken? 6/8

Stof tot
nadenken? 5/8

Stof tot
nadenken? 4/8

Stof tot
nadenken? 8/8

Stof tot
nadenken? 7/8